

METODOLÓGIA VÝSKUMU PROJEKTU „ZEFEKTÍVNIENIE VEREJNÝCH POLITÍK S DOPADOM NA PREDPRIMÁRNE VZDELÁVANIE SOCIÁLNE ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN“ V OBDOBÍ 09/18 – 01/19

Teoreticko-metodologické východiská skúmanej problematiky

Právo detí a mládeže na vzdelávanie je v demokratickej spoločnosti nespochybniteľné. Chudobní, znevýhodnení, príslušníci etnických menšín, jednotlivci so špeciálnymi edukačnými potrebami a inak ohrozené skupiny by mali mať rovnaké príležitosti a podmienky pre uspokojenie ich potrieb a rozvoja ich potenciálu. Podnetné a plnohodnotné stimulovanie vývinu detí už od jeho narodenia, je základom pre jeho úspešné zaradenie do výchovno-vzdelávacieho procesu. Rozvoj a učenie v predškolskom veku nie je u každého dieťaťa zastrešené podnetným domácim prostredím, prípadne predškolským zariadením, preto i medzinárodný trend je jednoznačný. Osobitne v prípade detí pochádzajúcich zo sociálne znevýhodňujúceho prostredia, ako aj detí s odlišným materinským jazykom sa presadzuje názor, že účasť v predškolskej výchove a vzdelávaní je kľúčová, a preto by mala byť dostupná.

Predprimárne vzdelávanie je výchova a vzdelávanie poskytované deťom spravidla vo veku 3 - 6 rokov dieťaťa. Jej hlavným cieľom je osobnostný rozvoj detí v oblasti sociálno-emocionálnej, intelektuálnej, telesnej, morálnej, estetickej, a zároveň rozvíjanie schopností a zručností nevyhnutných na plnenie povinnej školskej dochádzky v základnej škole. Pripravuje jedinca na život v spoločnosti, pričom má na zreteli jeho individuálne a vekové osobitosti. Predprimárna edukácia sa zväčša uskutočňuje v materských školách, ktoré zabezpečujú výchovu a vzdelávanie prostredníctvom školského vzdelávacieho programu (Zákon č. 245/2008 Z.z. 2008).

Vzdelávanie uskutočňované v materských školách má pre dieťa veľký význam. Varcholová, Maliňáková, Miňová (2003, s. 3) konštatujú, že „vyvážene rozvíja psychomotorickú, kognitívnu, sociomorálnu a emocionálnu oblasť osobnosti dieťaťa s akceptovaním jeho individuálnych vývinových osobitostí a utvára základy samostatnej, tvorivej, zodpovednej a autonómnej osobnosti.“ Predprimárna edukácia má podstatne dôležité miesto aj pri vyrovnávaní rozdielov medzi deťmi z rôzneho sociálneho, kultúrneho či ekonomického prostredia. Zároveň treba zdôrazniť, že vytvára u detí osobnostné i intelektuálne predpoklady pre úspešné začatie povinnej školskej dochádzky a adekvátne plnenie jej požiadaviek.

Zvýšenie dostupnosti predprimárneho vzdelávania sa stalo jedným z kľúčových cieľov vládnej stratégie sociálnej inklúzie a integrácie Rómov. Vláda sa prostredníctvom štátnych a európskych fondov sústreďuje na

rozšírenie dostupnosti vzdelávania a zvýšenie kapacít materských škôl v miestach s vysokým zastúpením detí z marginalizovaných rómskych komunít. Autorky Jana Huttová (nezávislá konzultantka), Oľga Gyárfášová (IVO) a Martina Sekulová (IVO) si v štúdii *Segregácia alebo inklúzia Rómov vo vzdelávaní: Voľba pre školy? (2012)* dali za cieľ analyzovať situáciu vo vzdelávaní rómskych detí zo sociálne znevýhodneného prostredia a tým prispieť k zhodnoteniu neekonomických nákladov segregácie a zavedeniu efektívnych inkluzívnych praktík vo vzdelávacom systéme na Slovensku. Prezentované závery a odporúčania publikácie okrem iného zdôrazňujú, že zo všetkých integračných opatrení je kľúčová úloha predškolskej výchovy (od 3 do 6 rokov), podpora a zavádzanie inklúzie do škôl je zodpovednosťou aktérov na všetkých úrovniach – školy, zriaďovateľa, štátu a podpora integrácie a inklúzie vo vzdelávaní musí byť súčasťou stratégií sociálnej inklúzie a kohézie na miestnej, regionálnej a národnej úrovni.

Zistenia autorského tímu K. Vančíkovej a spol. publikácie *Inklúzia Rómov od raného detstva +. Správa o inklúzii Rómov vo vzdelávaní a starostlivosti v ranom detstve (2017)* naznačujú, že je potrebná systémová a štrukturálna koordinácia rezortov zodpovedných za služby týkajúce sa vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve vo vzťahu k deťom od 0 do 6 rokov. Konštatujú, že existujúce markantné nerovnosti a rozdiely v prístupe rómskych detí ku kvalitnému vzdelávaniu a starostlivosti v porovnaní s nerómskymi deťmi sú výsledkom mnohých komplexných, systémových, štrukturálnych a praktických prekážok, ktoré im bránia v prístupe k týmto službám a programom. Odstraňovanie prekážok si vyžadujú systematické a koordinované postupy všetkých kľúčových aktérov.

Ciele výskumu

Hlavný cieľ:

Zadefinovať nedostatky vo vzťahu v obsahu, aktivitách a cieľoch realizovaných verejných politík vo vzťahu k prístupnosti predprimárneho vzdelávania detí zo sociálne znevýhodneného prostredia resp. marginalizovaných rómskych komunít

Špecifické ciele:

- Identifikovať nedostatky realizovaných verejných politík vo vzťahu k prístupnosti predprimárneho vzdelávania detí zo sociálne znevýhodneného prostredia resp. marginalizovaných rómskych komunít v oblasti finančnej, legislatívnej, administratívnej a personálnej
- Analyzovať rôzne bariéry a prekážky brániace predprimárnemu vzdelávaniu detí zo sociálne znevýhodneného prostredia resp.

marginalizovaných rómskych komunít, ktoré majú buď miestny charakter, alebo prierezový charakter naprieč lokalitami

Metodika výskumu a jej charakteristika

Výskum sa uskutoční v troch rovinách, s cieľom získať informácie kvantitatívneho a kvalitatívneho charakteru. Etapy výskumu z hľadiska metodológie:

1.
 - webové dotazníky pre vedúcich pedagogických zamestnancov MŠ a pedagogických zamestnancov MŠ,
 - dotazníky pre rodičov detí navštevujúcich MŠ, resp. potencionálnych rodičov MŠ.
2.
 - priame hĺbkové štruktúrované rozhovory s vedúcimi pedagogickými zamestnancami MŠ, pedagogickými zamestnancami MŠ a odbornými zamestnancami MŠ,
 - priame hĺbkové štruktúrované rozhovory s rodičmi detí navštevujúcich MŠ, resp. potencionálnymi rodičmi MŠ,
 - priame hĺbkové štruktúrované rozhovory s komunitnými pracovníkmi, koordinátormi NP PRIM - Projekt Inklúzie v Materských školách a terénnymi sociálnymi pracovníkmi.
3.
 - obsahová analýza legislatívnych noriem, metodických pokynov a usmernení.

Metodológia kombinuje štúdium a analýzu primárnych zdrojov (vrátane rôznych dokumentov, legislatívnych a štatistických materiálov) s empirickým výskumom (dotazníky, rozhovory) spočívajúcim v získavaní terénnych dát. Terénny výskum bude uskutočnený v piatich lokalitách v Košickom a Prešovskom kraji. Tento prístup umožní skombinovať makro a mikro úroveň. Na makroúrovni sa výstupy zamerajú na analýzu štátnych a verejných politík - legislatívnych noriem, metodických pokynov a usmernení, ktoré súvisia so vzdelávaním a starostlivosťou vo vzťahu k prístupnosti predprimárneho vzdelávania detí zo sociálne znevýhodneného prostredia resp. marginalizovaných rómskych komunít. Kritická analýza zberu dát ponúkne potrebný kontext pre perspektívu z mikroúrovne, v rámci ktorej sa autorský tím zameria na identifikáciu bariér a prekážok brániacich dostupnému a prístupnému kvalitnému predprimárnemu vzdelávaniu. Na mikroúrovni bude skúmaný systém vzdelávania aj z pohľadu regionálnych inštitúcií, poskytovania kvalitného vzdelávania a zapojenia rodičov a širšej komunity do predškolskej výchovy zo sociálne znevýhodneného prostredia resp. marginalizovaných rómskych komunít.

Fyzicky zber dát zabezpečia členovia realizačnej skupiny zberu dát, ktorí budú účastní na stretnutiach celého odborného tímu a plne inštruovaní koordinátorom a expertom – metodológom. Členovia skupiny budú úzko spolupracovať s hlavnou odbornou skupinou.

Výskumná vzorka a jej charakteristika (podľa projektu)

- min. 100 pedagogických a odborných zamestnancov/ide o pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov definovaných v zákone č. 317/2009 Z.z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch (ďalej len „zákon č. 317/2009“) v aktuálnom znení pracujúcich s deťmi zo SZP resp. SZP MRK
- 150 rodičov detí navštevujúcich MŠ, resp. potencionálnych rodičov MŠ
- 30 zástupcov verejnej správy a samosprávy/ide o zamestnancov štátnej správy a samosprávy, ktorí pracujú so skupinou obyvateľstva pochádzajúcou zo sociálne znevýhodneného prostredia/resp. marginalizovaných rómskych komunít (napr. zamestnanci priamo riadených organizácii MŠVVaŠ SR, MVSRR, zamestnanci samosprávy obcí/miest a organizácií v ich pôsobnosti, zamestnanci ústredných orgánov štátnej správy/ÚPSVaR a organizácií v ich pôsobnosti)

Lokality a ich charakteristika

1. Košice a okolie
2. okres Trebišov
3. okres Rožňava
4. okres Kežmarok
5. okres Vranov nad Topľou

Kritéria výberu lokalít:

V každom okrese je potrebné identifikovať najmenej 3 lokality. Postup je takýto:

- Mesto – obec.
- Lokality, v ktorých sú rómske deti v MŠ a lokality, v ktorých nie sú rómske deti v MŠ.
- Lokality, v ktorých je:
 - *segregovaná rómska komunita,*
 - *rómska komunita vo vnútri alebo na okraji lokality,*
 - *Rómovia žijú rozptýlene medzi majoritou.*

Pri výbere lokalít a vzorke respondentov sa kladie dôraz na zabezpečenie maximálnej možnej rôznorodosti z pohľadu jazykových, socio-ekonomických, sociálnych a historických rozdielov obyvateľov zo sociálne znevýhodneného prostredia s dôrazom na rómskych obyvateľov. Vybrané

lokality sú mestá a obce s vysokým zastúpením rómskej populácie. Rozmanitosť lokalít umožní lepšie identifikovať rôzne bariéry a prekážky brániace predprimárnemu vzdelávaniu detí zo sociálne znevýhodneného prostredia resp. marginalizovaných rómskych komunít, ktoré majú buď miestny charakter, alebo prierezoý charakter naprieč týmito lokalitami.

Tabuľka 1 Harmonogram výskumného projektu: 09/18 – 01/19

P.č.	Aktivita/výskumný nástroj	Vzorka/počet respondentov Celkový počet respondentov	Termín
1.	zadefinovanie metodológie výskumu		10. – 11. september 2018
2.	príprava a realizácia webových dotazníkov	- vedúci pedagogickí zamestnanci MŠ - pedagogickí zamestnanci MŠ	09-11/2018
3.	pilotné overovanie webových dotazníkov	- vedúci pedagogickí zamestnanci MŠ - pedagogickí zamestnanci MŠ	09/2018
4.	príprava a realizácia dotazníkov	- rodičia detí navštevujúcich MŠ/115 - rodičia detí nenavštevujúcich MŠ/110 N: 225	09-11/2018
5.	príprava a realizácia rozhovorov	- rodičia detí navštevujúcich MŠ/20 - rodičia detí nenavštevujúcich MŠ/20 N: 40 - komunitní pracovníci, koordinátori NP PRIM a terénni sociálni pracovníci N: 25	09-11/2018
6.	pracovné stretnutie		28. september 2018
7.	vyhodnotenie webových dotazníkov	pozri položku 2	11/2018
8.	vyhodnotenie dotazníkov	pozri položku 4	11/2018
9.	vyhodnotenie rozhovorov	- komunitní pracovníci, koordinátori NP PRIM a terénni sociálni pracovníci	11/2018
10.	predloženie priebežného súboru dát	pozri položky 2, 4 a 5: komunitní pracovníci, koordinátori NP PRIM a terénni sociálni pracovníci	11/2018
11.	pracovné stretnutie		22. – 23. november 2018
12.	príprava a realizácia rozhovorov	vedúci pedagogickí zamestnanci MŠ, pedagogickí zamestnanci MŠ a odborní zamestnanci MŠ N: 25	11-12/2018
13.	príprava a realizácia obsahovej analýzy		11-12/2018

	legislatívnych noriem, metodických pokynov a usmernení		
14.	vyhodnotenie rozhovorov	pozri položku 5: rodičia detí navštevujúcich MŠ a rodičia detí nenavštevujúcich MŠ	12/18
15.	vyhodnotenie rozhovorov	pozri položku 12	12/18
16.	vyhodnotenie obsahovej analýzy legislatívnych noriem, metodických pokynov a usmernení	pozri položku 13	12/18
17.	pracovné stretnutie		01/19
18.	spracovanie, vyhodnotenie a interpretácia údajov z výskumu, vypracovanie návrhov riešení a zadefinovania nedostatkov podporných aktivít		01/19

Poznámky k harmonogramu výskumu

1. Metodológia výskumu sa zadefinuje na úvodnom informačnom stretnutí odborného tímu: koordinátora, experta- metodológa a hlavnej odbornej skupiny, kde sa dohodnú ciele analýzy, organizácia aj metódy analýzy, utvorí sa harmonogram a obsah činností pre členov odborných skupín. Rovnako sa zadefinuje vzorka subjektov analýzy a hodnotenia vo vzťahu k lokalitám, kde žijú osoby pochádzajúce z MRK.
2. Príprava a realizácia webových dotazníkov pre vedúcich pedagogických zamestnancov MŠ a pedagogických zamestnancov MŠ.
3. Pilotné overovanie webových dotazníkov pre vedúcich pedagogických zamestnancov MŠ a pedagogických zamestnancov MŠ.
4. Príprava a realizácia dotazníkov pre rodičov detí navštevujúcich MŠ a potencionálnych rodičov MŠ.
Každý člen po 45 dotazníkov – 23 pre rodičov, ktorí majú dieťa/deti v MŠ, 22 pre rodičov, ktorí nemajú dieťa/deti v MŠ (N: 225).
Kežmarok: A1...A23; B1..B22
Rožňava: A24...A46; B23...B44
Košice a okolie: A47...A69, B45...B66
Vranov n Topľou: A70...A92, B67...B88
Trebišov: A93...A115, B89...B110
A: dotazníky pre rodičov, ktorí majú dieťa/deti v MŠ

- B: dotazníky pre rodičov, ktorí nemajú dieťa/deti v MŠ
5. Príprava a realizácia priamych hĺbkových štruktúrovaných rozhovorov pre:
- rodičov detí navštevujúcich MŠ, resp. potencionálnych rodičov MŠ. Každý člen po 8 rozhovorov – 4 s rodičmi z dotazníka, ktorí majú deti v MŠ, 4 s rodičmi z dotazníka, ktorí nemajú deti v MŠ (N: 40)
 - komunitných pracovníkov, koordinátorov NP PRIM a terénnych sociálnych pracovníkov. Každý člen po 5 rozhovorov (N: 25).
6. Pracovné stretnutie koordinátora, experta- metodológa, hlavnej odbornej skupiny s členmi realizačnej skupiny zberu dát.
7. Vyhodnotenie webových dotazníkov pre vedúcich pedagogických zamestnancov MŠ a pedagogických zamestnancov MŠ.
8. Vyhodnotenie dotazníkov pre rodičov detí navštevujúcich MŠ, resp. potencionálnych rodičov MŠ.
9. Vyhodnotenie priamych hĺbkových štruktúrovaných rozhovorov pre komunitných pracovníkov, koordinátorov NP PRIM a terénnych sociálnych pracovníkov.
10. Predloženie priebežného súboru dát z realizovaných dotazníkov a rozhovorov pre komunitných pracovníkov, koordinátorov NP PRIM a terénnych sociálnych pracovníkov ako podklad k zhodnoteniu reálneho stavu podporných aktivít verejnej správy a samosprávy a vypracovanie návrhov riešení zefektívnenia práce verejnej správy a samosprávy vo vzťahu k prístupnosti predprimárneho vzdelávania detí zo sociálne znevýhodneného prostredia.
11. Pracovné stretnutie koordinátora, experta- metodológa, hlavnej odbornej skupiny s členmi realizačnej skupiny zberu dát.
12. Príprava a realizácia priamych hĺbkových štruktúrovaných rozhovorov s vedúcimi pedagogickými zamestnancami MŠ, pedagogickými zamestnancami MŠ a odbornými zamestnancami MŠ.
13. Príprava a realizácia obsahovej analýzy legislatívnych noriem, metodických pokynov a usmernení.
14. Vyhodnotenie priamych hĺbkových štruktúrovaných rozhovorov pre rodičov detí navštevujúcich MŠ, resp. potencionálnych rodičov MŠ.
15. Vyhodnotenie priamych hĺbkových štruktúrovaných rozhovorov s vedúcimi pedagogickými zamestnancami MŠ, pedagogickými zamestnancami MŠ a odbornými zamestnancami MŠ.
16. Vyhodnotenie obsahovej analýzy legislatívnych noriem, metodických pokynov a usmernení.
17. Pracovné stretnutie koordinátora, experta- metodológa, hlavnej odbornej skupiny s členmi realizačnej skupiny zberu dát.
18. Spracovanie, vyhodnotenie a interpretácia údajov z terénneho výskumu a analýzy legislatívnych noriem, metodických pokynov

a usmernení, vypracovanie návrhov riešení zefektívnenia práce verejnej správy a samosprávy a zadefinovania nedostatkov podporných aktivít verejnej správy a samosprávy vo vzťahu k prístupnosti predprimárneho vzdelávania detí zo sociálne znevýhodneného prostredia.

Literatúra

Huttová, J., Gyárfašová, O., Sekulová, M. (2012). Segregácia alebo inklúzia Rómov vo vzdelávaní: Voľba pre školy? Bratislava: NOS.

Vančíková, K. a spol. (2017) Inklúzia Rómov od raného detstva +. Správa o inklúzii Rómov vo vzdelávaní a starostlivosti v ranom detstve. Bratislava: RECI.

Varcholová M., Maliňáková M., Miňová M. (2003). Pedagogická diagnostika a individuálny vzdelávací plán v podmienkach materskej školy. Prešov: Rokus s. r. o., s. 3.

Internetové zdroje

Školský zákon č. 245/2008 Z.z. 2008.
<https://www.minedu.sk/data/att/8206.pdf>

Zákon č. 317/2009 Z.z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch. <https://www.minedu.sk/6826-sk/zakon-c-3172009-z-z-o-pedagogickych-zamestnancoch-a-odbornych-zamestnancoch-a-o-zmene-a-doplneni-niektorych-zakonov/>

